

УДК 141.5

Прудка Т.аспірант кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук
Донбаського державного педагогічного університету**ФЕНОМЕН СВОБОДИ В ФІЛОСОФСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ
ВОЛОДИМИРА ЕРНА**

Дана стаття присвячена феномену свободи в філософії В. Ф. Ерна. У ній аналізуються філософські принципи Ерна, а також виявляються можливі джерела, на підставі яких він будував свої філософські припущення.

Ерн розглядав свободу як вона є сама по собі, у вищому сенсі, на відміну від загальноприйнятих поглядів, які зводять її до примітивного розуміння. Він намагався дати аргументовану відповідь на питання про сутність свободи, яке є одним з найактуальніших у філософській думці.

Ключові слова: свобода, незалежна воля, Христос, Вічність, час, філософія.

Prudka T. Post-graduate student of Philosophy, socio-political and law sciences department of
Donbas State Pedagogical university**THE PHENOMENON OF FREEDOM IN THE PHILOSOPHICAL
INTERPRETATION OF VLADIMIR ERN**

This article is devoted to the phenomenon of freedom in the philosophy of V. F. Ern. It analyzes the philosophical principles of Ern, and also identifies possible sources on the basis of which he built his philosophical assumptions.

Vladimir Franzevich Ern (1882–1917) is an outstanding philosopher of the early twentieth century. It was said about him that he had a large and bright mind, an unbending will; exceptional diligence and efficiency, as well as extremely great knowledge and undoubted talent of the writer. He had the gift of a convincing and colorful speech, which could not leave anyone indifferent.

Ern's activity was aimed at implementing the idea of a church revival, which implied the synthesis of Orthodox tradition and secular culture. His publications contained the extraordinary judgments about the eternal philosophical problems, in particular, the problem of freedom.

Ern considered freedom as it was itself, in a higher sense, in contrast to generally accepted views that reduced it to a primitive understanding. He tried to give a reasoned answer to the question of the essence of freedom, which was one of the most urgent in philosophical thought.

He connects the concept of "freedom" with metaphysics, that is, freedom can only be in metaphysical reality. Our life is limited by the time and the end of being, therefore, according to Ern, freedom is impossible theoretically.

He also suggests two possible perceptions of time, one of which leads to the realization of unconditional slavery of a human being, and the other leads to the hope of liberation, but not in this world where the time rules, but in that in which faith in Christ leads. Ern hopes for a different world in which time will be abolished, in which Eternity reigns.

Keywords: *liberty, freedom, free will, Christ, Eternity, time, philosophy.*

Прудкая Г.

аспирант кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук
Донбаського державного педагогічного університету

ФЕНОМЕН СВОБОДЫ В ФИЛОСОФСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ВЛАДИМИРА ЭРНА

Данная статья посвящена феномену свободы в философии В. Ф. Эрна. В ней анализируются философские принципы Эрна, а также выявляются возможные источники, на основании которых он строил свои философские предположения.

Эрн рассматривал свободу как она есть сама по себе, в высшем смысле, в отличие от общепринятых взглядов, которые сводят ее к примитивному пониманию. Он пытался дать аргументированный ответ на вопрос о сущности свободы, который является одним из самых актуальных в философской мысли.

Ключевые слова: *свобода, свободная воля, Христос, Вечность, время, философия.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Володимир Францевич Ерн (1882–1917) був видатним філософом початку ХХ століття. Про нього говорили, що він володіє великим і світлим розумом, непохитною волею; винятковою працьовитістю і працездатністю, а також виключно великими знаннями і безсумнівним талантом письменника. У нього був дар переконливої та яскравої промови, яка не могла нікого залишити байдужим.

Діяльність Эрна була спрямована на те, щоб здійснити ідею церковного відродження, яка має на увазі синтез православної традиції та світської культури. У його публікаціях містяться неординарні судження про одвічні філософські проблеми, зокрема про проблему свободи.

На жаль, його праці є недостатньо вивченими, що зумовило актуальність цієї роботи.

Аналіз наукових досліджень. Як вже було сказано, діяльність Володимира Ерна мало вивчена. У Росії творчості Ерна присвятили статті його сучасники: С. М. Булгаков «Пам'яті В. Ф. Ерна» (1917) [2], С. Аскольдів «Пам'яті Володимира Францевича Ерна» (1917) [1], П. О. Флоренський «Пам'яті Володимира Францевича Ерна», (1917) [7], М. О. Лоський «Історія російської філософії. В. Ф. Ерн» [4, с. 379–382].

Також можна назвати таких дослідників, як О. В. Марченко (кандидатська дисертація «В. Ф. Ерн як історик російської філософії»), а також стаття «У пошуках своєрідності російської філософії: В. Ф. Ерн», (1991) [5], Л. В. Поляков «Вчення В. Ерна про російську філософію», 1989 [6] та Є. В'юнник – стаття «Володимир Францевич Ерн» в журналі «Літературне навчання», (1989) [3].

Серед зарубіжних дослідників відомі Штегліх Д. (Німеччина) з науковою працею «Володимир Ф. Ерн. Його публіцистична і філософська робота». Бонн, 1967 [12] і Ютта Шеррер (Франція). Вона написала статтю «Неославянофільство і германофобія: Володимир Францевич Ерн» [8].

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені.

Творчості Володимира Ерна недостатньо приділялося уваги, багато аспектів його робіт, зокрема проблема свободи, і зовсім залишилися практично не вивченими. Наше завдання полягає в тому, щоб торкнутися цього питання і визначити основні положення вчення Ерна про свободу.

Формулювання мети статті. Мета дослідження полягає в тому, щоб встановити основні положення феномену свободи в філософії В. Ф. Ерна.

Виклад основного матеріалу. Епоху початку ХХ століття можна охарактеризувати як «ренесанс» або «Срібний вік» російської культури. Філософ Володимир Францевич Ерн займав в ній одне з провідних місць, проте з плином часу його роботи стали менш відомі. Це, в першу чергу, було викликано тим, що згодом змістився акцент насущних проблем, філософія в цілому переживала не найкращі часи.

Після стількох років філософські погляди Володимира Ерна не втратили своєї актуальності, незважаючи на те, що довгий час його працям не приділялося належної уваги. Ми вважаємо, що тепер необхідно заповнити цю прогалину.

Проблема свободи займає в філософії Ерна одне з центральних місць. Ось що він говорить про це: «Проблема свободи – це безперечно одна з найважчих і найскладніших проблем. Коли її беруться вирішувати практично – ллються потоки крові. Коли в неї заглиблюються теоретично – заходять в такі хащі умогляду, що стає важким зв'язати вихідні пункти міркування з результатами» [11, с. 157]. З цим його висловом неможливо не погодитися. Свобода необхідна всім, і всі до неї прагнуть. Але що означає це поняття? Свобода – це можливість прояву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства. Чи можлива вона в нашому світі? Володимир Ерн намагався, як і багато інших філософів, дати відповідь на це нелегке запитання. Він розглядав

свободу як метафізичне явище. Метафізична свобода є ноуменальною, її не може бути в нашому світі.

Свою точку зору Ерн висловив в роботі «Соціалізм і проблема свободи». Ерн насамперед підкреслює, що все, доступне людському пізнанню, має свої причини, навіть якщо ми нічого не знаємо про ці причини. Душевний світ і світ фізичний однаково зв'язані цим законом. І те, що причинно обумовлено, завжди необхідно. І тому все в психічному світі людини здійснюється з необхідністю. У всяких обставинах, у всіх випадках життя людина є «автоматом». Вона ніколи не може вчинити інакше, ніж треба. Тобто людина – це психічний механізм. Їй здається, що вона щось робить, чогось хоче, але це ілюзія. Все це відбувається з необхідністю, яка від людини не залежить. Тобто, на думку Ерна, свобода для нас принципово неможлива.

Володимир Ерн задається питанням: «...про яке ж звільнення можуть говорити ті, хто стоїть на точці зору *принципового* неприпущення свободи? Все звільнення тоді є *ілюзорним*... У нас не свобода буде збільшуватися, а рости наша ілюзія. А якщо ілюзія є безсумнівною неправдою, то значить буде рости наша неправда» [11, с. 160, курсив автора].

Філософ вважає, що можна вести мову тільки про поліпшення умов життя людини, тобто це можуть бути всілякі матеріальні і духовні блага, але ні в якому разі це не можна назвати звільненням. Він пише: «У такому разі нехай говорять про добробут, радість, розваги, ситість, але нехай не сміють вживати великого слова "свобода"» [11, с. 161]. Якщо замислитись над його висловлюванням, можна зрозуміти його правоту, оскільки істинна свобода дійсно не може залежати від будь-яких обставин.

Ерн звертається до філософії Канта, де він проводить чітку межу між царством природи і царством свободи, між світом явищ, підпорядкованих закону причинності, і світом речей в собі, до яких належить свобода. Ерн вважає, що ця грань настільки рішуча і принципова, що кантівська ідея свободи абсолютно нездатна заповнити реальним змістом звільнення, що відбувається в часі і просторі. По Канту, між світом явищ і світом речей в собі немає ніякого моста. Тому взаємодія між ними принципово не допускається. «Ноуменалізація феноменів або, кажучи християнськими термінами, реальне перетворення цього світу неможливе» [11, с. 164–165].

Ерн підкреслює, що коли говорять про свободу, завжди намагаються це важке запитання теоретичної філософії ставити формально. Він вважає, що в даному випадку це правильно, тому що питання свободи настільки складне, що інакше не можна було б вирішити його дійсно філософськи. Але разом з цим обмежуватися формальним розглядом цього питання не можна, оскільки усунути протиріччя, пов'язані з кантівським вирішенням проблеми свободи, можна тільки таким цілісним світоглядом, в якому всі ідеї пов'язані між собою не тільки з боку форми, а й з боку свого змісту.

Володимир Ерн вважає, що дуже важливо розглянути ідею свободи з боку її внутрішнього змісту. Тільки тоді можна побачити її в тому вигляді, коли між нею і життям не буде прірви, і вони зіллються в щось органічно-єдине.

Ерн пропонує розчленувати ідею свободи на два роздільних поняття: свободу хотіння і свободу дії. Ми можемо припустити, що цю ідею він запозичив у Артура Шопенгауера, який пише в своєму трактаті «Свобода волі і моральність»: «Самосвідомість свідчить про свободу дії при допущенні бажання, тоді як у нас мова йде про свободу бажання... Але ж очевидно, що об'єкти бажання, якими саме визначається вольовий акт, лежать поза межами самосвідомості... самосвідомості підлягає виключно вольовий акт разом з його абсолютною владою над членами тіла, яку, власне, і розуміють під "що я хочу"» [9, с. 56].

До того ж Ерн пояснює, що свободу хотіння він розуміє не в сенсі свободи емпіричного бажання, а в сенсі свободи тих початкових позаемпіричних актів, які випливають з трансцендентальної свободи і які тільки символізуються у свободі емпіричного бажання, тобто так само, як розумів її Шопенгауер.

Далі Ерн пояснює, що свобода дії неможлива без свободи хотіння, оскільки вона є продовженням і завершенням свободи хотіння. І що без неї свобода хотіння є поняття «мертве і для життя абсолютно непотрібне» [11, с. 166]. З Ерном складно не погодитися, підтвердження його словам ми можемо бачити скрізь у житті.

Володимир Ерн зауважує, що людина з усіх боків скута необхідністю. Все в світі рухається за певними і непорушними законами, і людина тільки в одній якійсь абсолютній крапці своєї істоти прориває своїм життям цю плоску даність і не втрачає нитки, що зв'язує її з вільним царством речей в собі. З цього філософ робить висновок: людина може хотіти тільки те, що є, що вона бачить, що вона відчуває. Бо якщо вона захоче чого-небудь такого, чого в цьому світі даної реальності ще немає, то бажання її залишиться з точки зору цього світу безпредметним, а тому і безплідним. Воно не було б безплідним лише в тому випадку, якщо б людина мала владу перемогти відсталість середовища, яке її оточує, і втілити в цьому світі те, що відкривається в її особистості разом із зіткненням зі світом речей в собі. Ерн вважає, що це не може відбутися за допомогою однієї свободи хотіння. Це можливе тільки за допомогою свободи дії.

Далі Володимир Ерн припускає, що свобода хотіння порожня тому, що при ній людина може вибирати тільки між тим, що вже їй дано. Нічого створити, нічого нового творчим актом породити вона не може. І якби у людей була тільки свобода хотіння, то у них не було б зовсім свободи. Людина безсила що-небудь зробити з світом даності, який її оточує; але щодо себе вона вільна лише на творчі акти. І, таким чином, якби не було в людині свободи дії, то не могло б бути в неї місця і для свободи хотіння, бо вся душа її суцільно була б заповнена тоді лише однією мотивацією.

Свобода дії, за Ерном, полягає в тому, «...щоб людина могла переживати мрію свою не тільки як суб'єктивне свій стан... а була би спроможна стверджувати її в житті, реально втілювати те, що вона хоче, в тому, що її оточує як даність. Це означає – володіти середовищем і умовами. Без цієї активності, без творчої свободи, в повному розумінні цього слова, неможливе ніяке звільнення. Якщо я... не можу реально звільнити те, що сковано ланцюгами зовнішніми, то я вільний у відношенні своїх бажань і себе самого, але щодо того, над чим безсилий я, що я повинен прийняти як даність, незважаючи на те, що це не збігається з моїми бажаннями, – я *раб*. Я повинен прийняти життя в тих формах, в яких я *не хочу*. Це рабство, а не свобода» [11, с. 169, курсив автора].

Ерн вважає, що «Я» і «не я» особистості розділені величезною прірвою. «Я» – це індивідуальне життя людини, яке на вигляд здається підпорядкованим закону причинної обумовленості, а в своїй сутності є вільним, тому що виходить з того царства свободи, членом якого є людина в силу свого володіння трансцендентальною свободою. «Не я» – це світ, який оточує людину, світ явищ, феноменів, що становить царство природи, царство необхідності і суворой причинної зумовленості. При такій постановці справи між цими двома світами не може бути ніякої реальної взаємодії.

Далі Ерн пише, що свобода дії повинна дати те, чого не може дати свобода хотіння. Сутність свободи дії полягає в тому, що вона перекидає реальний міст між царством свободи і царством природи. Людина може своєю дією в царстві природи стверджувати царство свободи, оскільки людська особистість є членом обох царств.

Філософ наголошує на тому, що свобода дії не безмежна. Деякі перетворення підвладні людині, але все ж дуже багато знаходиться за межами її можливості. Життя людини обмежене часовими рамками, і це панування часу та кінцевість людського буття роблять досягнення абсолютної свободи неможливим. «Час – це щось таке, що, якщо вдуматися в нього хоч трохи, повинне неминуче привести або до холодного дула револьвера, або до живої віри в Христа. Залишатися посередині між цими двома полюсами для того, хто хоч раз відчув час у всьому величезному розмірі його значення, – абсолютно неможливо» [11, с. 174].

Володимир Ерн пропонує два можливих сприйняття часу, які по своїй суті діаметрально протилежні.

У першому випадку він розмірковує так: «Час тече не зупиняючись. Кожен даний момент, блиснувши на мить як сьогодні, занурюється в минуле, а з того, що було до цього в майбутньому, просувається момент в сьогодні і теж, блиснувши мить, так само зникає безслідно в минулому. Це постійне, безперервне пересування майбутнього через сьогодні в минуле і становить сутність часу... Те, що живе зараз, згасає миттєво, як тільки пропливає через вузьку смужку сьогодні, і якщо на тому місці, де було життя, життя

залишається як і раніше, то це ілюзія, – це не те життя, що було, це нове життя, тому що кожна пережита мить відходить у минуле і звідти вже не повертається.

Таким чином, нічого в житті, що нам дано, не стоїть на місці. Все тече, все непомітно, але неминуче, невідворотно рухається із сьогодення в минуле, і коли доходить до цього минулого, то розвертається якась прірва і поглинає все, що в неї увергається безжальним часом. Все рухається до цієї прірви, невблаганно без винятків – все занепадає, старіє і наближається до перетворення в ніщо. Те, що є, стає тим, чого немає. І це повинно сказати безумовно про всяку річ світу, в якому панує час» [11, с. 175–176].

Ерн каже, що основним фактом життя є поглинання буття небуттям. Все з часом перетворюється в прах. Що би людина не робила, не в її силах зупинити цей процес, і щоб остаточно не втратити себе і свою віру в життя, краще відмовитися від затвердження себе в цьому світі, відмовитися від волі і зануритися в Нірвану. Такий вихід і намагався дати буддизм. Ерн вважає, що це єдине звільнення, яке можливо на ґрунті саме такого сприйняття часу.

Інше сприйняття часу, по Ерну, полягає в тому, що час тече без упину, щомиті, і все життя разом з ним перебуває в динаміці. Але таким чином час показує лише нестійкість життя, а не оголює порожнє ніщо. За часом бачимо повну нескінченність життя, Вічність. Своїм плином час руйнує ілюзії тільки тих людей, які вважали явища більше ніж явищами, які хотіли знайти спокій на феноменальній стороні життя. Істинне життя, яке відкривається у Вічності, підноситься над часом. З цього можна зробити висновок, що час є щось таке, що має бути поглинено Вічністю.

Ерн вважає, що людям необхідно відірватися від зовнішньої оманливої оболонки явищ, поглянути в глибину життя, побачити, що навкруги пролягає промениста Вічність і що тому все в житті повне тим нескінченим змістом, який не тільки не може бути знищений часом, але, навпаки, сам повинен привести до знищення часу.

Філософ впевнений, що третього ставлення до часу не може бути, оскільки тоді це буде вже не ставлення, а відсутність ставлення.

Далі Ерн продовжує: «Життя окремої людини – це невеликий острівець, оточений океаном небуття. Кожен день біжать хвилі часу, які змивають частинку острова, кожен день острів тане і розмивається, кожен день наближає його до повного і безслідного занурення у хвилі» [11, с. 178].

Він каже це для того, щоб з'ясувати: де ж свобода людська, якщо все в нашому світі так примарно та оманливо? І відразу відповідає: «Якщо час щось таке, панування чого визнається незнищуваним, то вся наша свобода зводиться до порожнього місця. Ми, що володіємо свободою дії, бажаючи в процесі реального звільнення затвердити царство свободи в царстві природи, – за часів панування часу – можемо робити тільки одне: будувати піщані споруди в період від одного припливу до іншого. Прийшов приплив, і все, що будувалося, споруджувалося нами, безслідно змітається набіглими хвилями» [11, с. 180]. І ще пояснює: «Час робить людину рабом. Він перетворює її

в безсилового пішака, який може торсати, щось таке затівати, про щось мріяти, але абсолютно не в змозі затвердити в цьому світі свободу по-справжньому, тобто таким чином, щоб час був не владний над цією свободою. Будь-яке звільнення за часів панування часу є тимчасовим... Для того щоб звільнення було звільненням назавжди, для цього потрібно, щоб воно було звільненням від самого часу. Інакше рабству покладено край не буде» [11, с. 181].

Але ще більшу несвободу людина відчуває від усвідомлення, що життя її не є нескінченним і не в її силах це змінити.

Аргументи, які наводить Володимир Францевич, складно спростувати, оскільки вони очевидні. Людина в цьому світі дійсно не може бути повністю вільною. Що б вона не робила, час завжди буде панувати над нею.

Володимир Ерн цікавився творчістю українського філософа Григорія Сковороди. Безсумнівно, що багато з повчань «українського Сократа» близькі Ерну. Сковорода вважав, що в цьому світі свободи бути не може. Ерн дотримувався такої самої точки зору. Ми можемо припустити, що такий погляд на проблему свободи він запозичив саме у Григорія Сковороди.

Володимир Ерн вважає, що людина може або забути про ідею свободи і залишатися з тим сприйняттям часу, яке говорить про його вічне панування, або ж віддати перевагу протилежній точці зору стосовно часу. Тоді вона буде сприймати свою свободу як незаперечний факт і вважати, що час неодмінно буде усунуто Вічністю.

Ерн вірить в пріоритет другої точки зору, християнської. Можливо, тому він вибрав для епіграфа до своєї статті слова Ісуса Христа: «Пізнайте істину, й істина визволить вас».

Безумовна віра Володимира Ерна в правду Христову, гострота і ясність мислення, логічна бездоганність міркувань – все це в сукупності створює особливий стиль філософствування, де сила переконання безпосередньо пов'язана з прикладом всього його життя і творчості.

Висновки, перспективи подальших досліджень. В даному дослідженні ми висвітлили основні положення концепту свободи у філософії В. Ф. Ерна. Він пов'язує поняття «свобода» з метафізикою, тобто свобода може бути тільки в метафізичній реальності. Наше життя обмежене рамками часу і кінцівкою буття, тому, як стверджує Ерн, свобода в нашому житті принципово неможлива.

Також він пропонує два можливих сприйняття часу, одне з яких веде до усвідомлення беззастережного рабства людини, а інше – до надії на звільнення, але не в цьому світі, де панує час, а в тому, до якого веде віра в Христа. Ерн покладає надію на інший світ, в якому час буде скасовано, в якому панує Вічність.

Ми вважаємо, що необхідно проводити подальші дослідження цього питання, зокрема вплив творчості інших філософів на світогляд Ерна, виявити витоки його яскравого і неординарного мислення.

Список використаних джерел

1. Аскольдов С. Памяти Владимира Францевича Эрн. Русская мысль. 1917. № 5–6.
2. Булгаков С. Н. Памяти В. Ф. Эрн. Христианская мысль. 1917. № 11–12.
3. Вьюнник Е. Владимир Францевич Эрн / «Литературная учеба», № 2, 1991 год, с. 141–146.
4. Лосский Н. О. История русской философии. / Н. О. Лосский. – М.: Советский писатель, 1991. – 480 с.
5. Марченко О. В. В поисках своеобразия русской философии: В. Ф. Эрн. – В кн.: Философия в России 19 – нач. 20 в.: преемственность идей и поиски самобытности. – М., 1991.
6. Поляков Л. В. Учение В. Эрн о рус. философии / Религиозно-идеалистич. философия в России XIX–XX вв. – М., 1989.
7. Флоренский П. А. Памяти Владимира Францевича Эрн. Христианская мысль. 1917. № 11–12.
8. Шеррер Ютта. Неославянофильство и германофобия: Владимир Францевич Эрн. Вопросы философии, 1989. № 9, с. 84–96.
9. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. / А. Шопенгауэр – М.: Республика, 1992. – 448 с.
10. Эрн В. Ф. Сковорода Г. С. Жизнь и учение / В. Ф. Эрн. – СПб.: Товарищество типографии А. И. Мамонтова, 1912. – 342 с.
11. Эрн В. Ф. Сочинения. / В. Ф. Эрн. – М.: Правда, 1991. – 576 с.
12. Staglich D. Vladimir F. Ern (1882–1917). Sein philosophisches und publiizistisches Werk Bonn, 1967.

REFERENCES

1. Askol'dov S. Pamyati Vladimira Frantsevicha Erna. Russkaya mysl'. 1917. № 5–6.
2. Bulgakov S. N. Pamyati V. F. Erna. Khristianskaya mysl'. 1917. № 11–12.
3. V'yunnik Y. Vladimir Frantsevich Ern / «Literaturnaya uchoba», № 2, 1991 god, s. 141–146.
4. Losskiy N.O. Istoriya russkoy filosofii. / N. O. Losskiy. – M.: Sovetskiy pisatel', 1991. – 480 s.
5. Marchenko O. V. V poiskakh svoyeobraziya russkoy filosofii: V. F. Ern. – V kn.: Filosofiya v Rossii 19 – nach. 20 v.: preyemstvennost' idey i poiski samobytnosti. – M., 1991.
6. Polyakov L. V. Ucheniye V. Erna o rus. filosofii / Religiozno-idealistic. filosofiya v Rossii XIX–XX vv. – M., 1989.
7. Florenskiy P. A. Pamyati Vladimira Frantsevicha Erna. Khristianskaya mysl'. 1917. № 11–12.
8. Sherrer Yutta. Neoslavvanofil'stvo i germanofobiya: Vladimir Frantsevich Ern. Voprosy filosofii, 1989. № 9, s. 84–96.

9. Shopengauer A. Svoboda voli i npravstvennost'. / A. Shopengauer – M.: Respublika, 1992. – 448 s.
10. Ern V. F. Skovoroda G.S. Zhizn' i ucheniye / V. F. Ern. – SPb.: Tovarishchestvo tipografii A.I. Mamontova, 1912. – 342 s.
11. Ern V. F. Sochineniya / V. F. Ern. – M.: Pravda, 1991. – 576 s.
12. Staglich D. Vladimir F. Ern (1882–1917). Sein philosophisches und publiizistisches Werk Bonn, 1967.

Надійшла до редакції 10.02.2018

УДК 347.01

Дубініна В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
і суспільних наук, Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава
vera.dubinina777@gmail.com

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗГЛЯДУ ІДЕЇ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Феномен освіти як інституційна основа гуманітарного знання є характерною ознакою сучасності. Саме в такій якості філософська думка виявляє власну евристичність і пропонує альтернативні підходи до вирішення проблем, викликаних розвитком світової цивілізації, які професійне наукове мислення бачить лише як сукупність окремих, «спеціальних» аспектів, позбавлених цілісності.

Для сучасної суспільства потрібна особистість-цілісна, компетентна, здатна до самостійних рішень, готова виконати розумні, розуміючі дії у вибраній сфері діяльності, використовуючи не тільки професійні, але й особисті якості. Однак використання філософських категорій в аналітиці реалій освітнього процесу залежить від рівня парадигмальності сучасного філософування, характер якого визначається глибиною історико-філософського обґрунтування концепту вищої освіти.

Узагальнення історичного випадку філософування, спрямованого на концептуалізацію навчальної та виховної діяльності людини, є пріоритетним завданням сучасної науки, рішення якого дозволить утворити якісно нову